

Nr 23.

Utlåtande i anledning av väckta motioner dels om utredning och förslag rörande utvidgad tillämpning av åtals- eftergift och strafföreläggande, dels ock angående översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar.

Första lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 98 i första kammaren av herr *Eskilsson*, nr 118 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Bästekille m. fl. samt nr 205 i andra kammaren av herr *Hedlund* i Östersund.

I motionerna I: 98 och II: 118, vilka äro likalydande, hemställas, »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande utvidgad tillämpning av åtalseftergift och strafföreläggande i syfte att nedbringa antalet bagatellmål vid domstolarna».

Motionen II: 205 utmynnar i hemställan, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av rättegångsbalken och tillhörande författningar».

Såsom motivering har i motionerna I: 98 och II: 118 anförts, att det vore allmänt känt, att rättegångsförfarandet enligt den nya rättegångsbalken medförde dryga kostnader både för domstolsväsendet och för de inför domstolarna agerande parterna. Till icke oväsentlig del berodde dessa kostnader på att rättegångsförfarandet toge mycken tid i anspråk. Detta vore förklarligt och försvarligt i den mån stora och svåra frågor vore föremål för prövning. För att mildra olägenheterna av ett omständligt förfarande i enkla mål hade också i nya rättegångsbalken upptagits åtskilliga institut, såsom måls avgörande i samband med förberedelse, åtalseftergift och strafföreläggande. Likväl kunde dessa sistnämnda institut i deras nuvarande utformning icke hindra att rena bagatellförseelser droges inför domstól. Åtalseftergift, när det gällde vuxna, eller strafföreläggande kunde nämligen icke förekomma beträffande sådana förseelser som beivrades jämlikt lagrum, där förutom böter jämväl urbota straff inginge i latituden; detta även om uppenbarligen aldrig urbota straff komme i fråga för den aktuella förseelsen. Ett fåtal mål rörande sådana förseelser kunde nu giva domstolen med alla dess olika befattningshavare liksom åklagare, försvarsadvokater etc. sysselsättning en hel dag. Det vore därför motiverat att något vidga tillämpningsområdet för åtalseftergift och strafföreläggande.

Såsom skäl för den i motionen II: 205 gjorda hemställan anføres bl. a. följande.

Den nya rättegångsordningen har nu under något mera än två år varit i tillämpning vid landets domstolar. Även om kritiska röster icke helt saknas, synes man i allmänhet vara ense om att rättegångsreformen i stort sett väl motsvarat de förväntningar som ställts på densamma. Såsom naturligt är vid en genomgripande nydaning på ett stort och betydelsefullt rättsområde, har dock den nya rättegångsordningen vid den praktiska tillämpningen visat sig vara behäftad med brister i enskilda detaljer. Tiden synes nu vara inne att utnyttja de vunna erfarenheterna för en översyn av den nya processlagstiftningen.

Översynen bör i främsta rummet taga sikte på rättegångsreformens ekonomiska verkningar. Såsom riksdagens revisorer i sin till innevarande års riksdag avgivna berättelse närmare utvecklat, har den nya rättegångsordningen visat sig medföra betydande, delvis oförutsedda kostnader såväl för statsverket och de städer som själva bekosta sin rättsskipning som för den rättssökande allmänheten. — — —

Det torde icke vara omöjligt att — utan uppgivande av de viktigaste av det nya rättegångssystemets landvinningar — nå fram till en ordning, som kunde minska statsverkets och städernas kostnader för rättegångsväsendet och nedbringa processkostnaderna för den rättssökande allmänheten. Statsrevisorerna ha i sin berättelse pekat på vissa ändringar och jämkningar i gällande lagbestämmelser, som kunde vara ägnade att leda till en sådan kostnadsminskning.

Även utanför det rent ekonomiska planet synas — enligt vad erfarenheten givit vid handen — vissa jämkningar lämpligen kunna göras i den processrättsliga lagstiftningen.

Vissa särskilda reformspörsmål på rättegångsbalkens område kommer utskottet att behandla i särskilda utlåtanden, nr 24 och 25.

Allmän inledning.

Arbetet på en allmän reform av vårt rättegångsväsen har med längre och kortare avbrott pågått alltsedan början av 1800-talet. Redan *lagkommittén*, som år 1810 erhöll uppdrag att utarbета förslag till revision av den allmänna lagen, framlade år 1815 betänkande om underdomstolarnas och hovrätternas antal och organisation samt år 1822 förslag angående rättegången i tvistemål och år 1832 förslag angående rättegången i brottmål. Förslagen, vilka överarbetades av den år 1841 tillsatta *lagberedningen*, föranledde endast vissa begränsade reformer, företrädesvis på domstolsorganisationens område.

Arbetet på en allmän processreform upptogs åter 1880, då *nya lagberedningen* fick upptaga behandlingen av rättegångsväsendets ombildning. Beredningen avgav år 1884 principbetänkande i fyra delar, behandlande domstolsförfattningen, rättegångsordningen i tvistemål, rättegångsordningen i brottmål m. m. samt plan för rikets judiciella indelning och tingshusbyggnadsskyldigheten. Härefter uppdrogs åt *förstärkta lagberedningen* att med föranledande av principbetänkandet avgiva yttrande rörande huvudgrunderna för en ny rättegångsordning. Redan innan förstärkta lagberedningen år 1887 avgav sitt betänkande, hade lagberedningen övergått till utarbetande av lagförslag inom särskilda delar av ämnet. Dessa förslag framlades efter hand för riksdagen, men endast några av dem blevo av riksdagen

antagna. Snart övergavs också arbetet på en större reform av rättegångsväsendet, och i stället genomfördes en del mindre omfattande förändringar. Bland de viktigaste av dessa märkes den år 1901 genomförda lagstiftningen om fullföljd av talan i rättegång.

Sedan riksdagen år 1911 med bifall till ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag beviljat medel till bestridande av kostnaderna för en förberedande utredning angående en rättegångsreform, upptogs utredningsarbetet ånyo, nu av den för ändamålet särskilt tillsatta *processkommissionen*. Resultatet av sitt arbete framlade processkommissionen i ett år 1926 avgivet betänkande i tre delar (SOU 1926: 31—33), behandlande domstolsförfattningen, rättegången i brottmål och rättegången i tvistemål. Betänkandet upptog icke förslag till lagtext utan innefattade en resonerande framställning angående de principer, som enligt kommissionens tanke borde läggas till grund för en allmän rättegångsreform.

Över processkommissionens betänkande inhämtades yttranden från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar. Sedan härefter även lagrådets utlåtande inhämtats och viss ytterligare utredning ägt rum, lämnade Kungl. Maj:t genom proposition nr 80 till 1931 års riksdag riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de av chefen för justitiedepartementet, dåvarande statsrådet Gärde, i statsrådsprotokollet för den 6 februari 1931 angivna huvudgrunderna för en rättegångsreform. Propositionen byggde i stort sett på processkommissionens förslag i vad angick principerna för det processuella förfarandet. Däremot gick den mindre långt i fråga om organisatoriska ändringar.

Särskilda utskottet uttalade sig i sitt i ämnet avgivna utlåtande nr 1 för en reform av vårt rättegångsväsen; denna syntes främst böra avse rättegångsförfarandet. Organisatoriska förändringar borde vidtagas endast i den mån de vore nödvändiga för att skapa underlag för ett förbättrat förfarande.

Utskottets utlåtande godkändes i huvudsak av riksdagen; på vissa punkter stannade dock kamrarna i olika beslut.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 juni 1931 tillkallades härefter två sakkunniga att inom justitiedepartementet utarbета förslag till lagbestämmelser angående rättegångsväsendet och vad därmed sammanhängde. Härjämte utsågos åtta personer att tillhandagå de sakkunniga med råd.

På hemställen av chefen för justitiedepartementet beslöt Kungl. Maj:t den 30 september 1932, att lagstiftningsarbetet skulle överlämnas åt en särskild beredning, *processlagberedningen*. Vid sidan av beredningen skulle den förut tillkallade nämnden fortfarande tillhandagå med råd i förekommande frågor.

Beredningen avgav den 29 november 1938 betänkande med förslag till rättegångsbalk jämte tillhörande motiv och bilagor (SOU 1938: 43 och 44).

Sedan förslagens huvudpunkter ingående diskuterats vid av chefen för justitiedepartementet anordnade sammanträden, till vilka inbjudits, förutom processlagberedningens och lagrådets ledamöter, ett flertal företrädare för skilda delar av rättegångsväsendet samt ett antal ledamöter av riksdagen, remitterades förslaget till lagrådet.

Lagrådet avgav yttrande i ämnet den 8 november 1940, varefter förslaget överarbetades inom justitiedepartementet.

Förslag till ny rättegångsbalk framlades därefter i proposition nr 5 för 1942 års riksdag. Med anledning av propositionen väcktes i första kammaren 7 och inom andra kammaren 10 motioner. Första särskilda utskottet hemställde i utlåtande nr 2 om godkännande av lagförslaget med vissa ändringar. Till utlåtandet anmäldes åtskilliga reservationer. Vid ärendets behandling i kamrarna stannade dessa — under godkännande av utskottets förslag i övrigt utom beträffande 24 kap. 1 och 3 §§ — på några punkter i skiljaktiga beslut. Med anledning härav avgav utskottet i memorial nr 4 förslag till sammanjämkning, vilket antogs av båda kamrarna.

Den nya rättegångsbalken utfärdades den 18 juli 1942 och trädde, enligt den här nedan omnämnda särskilda promulgationslagen, i kraft den 1 januari 1948.

Sedan processlagberedningen, som ovan nämnts, den 29 november 1938 avgivit betänkande med förslag till ny rättegångsbalk, övergick beredningen till att behandla de övriga lagstiftningsfrågor inom olika områden, som sammanhänge med införandet av den nya rättegångsbalken. I betänkande den 17 mars 1944 (SOU 1944: 9 och 10) framlade beredningen förslag till lag om införande av nya rättegångsbalken, lag om handläggning av ärenden, lag om lagsökning och om handräckning för fordran, lag om ändring i vissa delar av giftermålsbalken, lag om ändring i vissa delar av konkurslagen ävensom ytterligare ett stort antal följdförfattningar.

Förslagen remitterades successivt till lagrådet, vilket avgav yttranden. Sedan förslagen därefter överarbetats inom justitiedepartementet, framlades vissa av dem för 1945 års riksdag. De viktigaste av förslagen åter framlades i propositioner (nr 28, 29, 33, 39, 133, 134, 135, 262, 263, 315, 328, 329, 334, 335 och 336) för 1946 års riksdag. Över propositionerna, utom nr 315, avgav första lagutskottet utlåtanden (nr 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 54, 57, 59, 61 och 62) ävensom, i anledning av skiljaktiga kammarbeslut, memorial nr 52. Ett genom propositionen nr 335 framlagt förslag till ändringar i arvs-skatteförordningen behandlades i denna del av bevillningsutskottet, som i ämnet avgav utlåtande nr 57. Propositionen nr 315 behandlades av konstitutionsutskottet i dess utlåtande nr 23. Sedan riksdagen antagit de framlagda lagförslagen med vissa ändringar, utfärdades författningar i ämnet den 20 december 1946.

Även viss annan följdlagstiftning till rättegångsreformen behandlades vid 1946 års riksdag.

Även vid 1947 års riksdag behandlades frågor berörande rättegångsväsendet.

I proposition nr 187 framlades sålunda inom justitiedepartementet upprättade förslag till ändringar i de processuella bestämmelserna i lagarna om äktenskaplig börd, barn i äktenskap, adoption, barn utom äktenskap och förmynderskap. Första lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 31 om

bifall till propositionen med viss ändring. Sedan utskottets hemställan bifallits av riksdagen, utfärdades lagar i ämnet den 10 juli 1947.

Även andra följdförfattningar till den nya rättegångsbalken behandlades av 1947 års riksdag, såsom ändring i lagen om fri rättegång samt lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall.

Vissa av rättegångsreformen föranledda följdändringar i grundlagarna antogs definitivt av 1949 års riksdag. Vid samma riksdag antogs också lag om val av borgmästare och rådman.

I administrativ ordning ha vidare utfärdats ett stort antal följdförfattningar i anledning av rättegångsreformen.

I proposition nr 188 till 1947 års riksdag föreslogs bl. a. vissa *ändringar* i den ännu icke ikraftträdde *rättegångsbalken*. Ändringarna hänförde sig till inrättandet av iagmansämbeten i hovrätterna ävensom till omorganisationen av åklagarväsendets ledning. Vissa andra frågor berördes också. Sålunda föreslogs, att part icke skulle vara skyldig att utgiva kostnad för delgivning genom rättens försorg, om ej annat vore stadgat. Första lagutskottet hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 57 om bifall till propositionen med vissa ändringar. Lag i ämnet utfärdades den 10 juli 1947.

Vissa ändringar i rättegångsbalken antogs även vid 1948 års riksdag.

I propositionen nr 80 framlades sålunda förslag till lag om ändring i strafflagen innefattande en nyreglering av stadgandena om brotten mot staten och allmänheten. I samband därmed föreslogos vissa följdändringar i rättegångsbalken. Första lagutskottet hemställde i sitt utlåtande nr 39 om bifall till propositionen i vad rörde förslaget om ändring i rättegångsbalken. Utskottets hemställan i denna del bifölls av riksdagen.

I samband med behandlingen av propositionen nr 216 med förslag till militär rättegångslag m. m. föreslog första lagutskottet i sitt utlåtande nr 41 viss ändring i 24 kap. 22 § rättegångsbalken. Riksdagen biföll förslaget.

I anledning av propositionen nr 19 antog riksdagen vidare lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 § rättegångsbalken.

Slutligen antog riksdagen med bifall till propositionen nr 278 lag om ändrad lydelse av 7 kap. 7 § rättegångsbalken.

Vid 1949 års riksdag beslöts, med bifall till propositionen nr 183, ändring i 33 kap. 4 § rättegångsbalken.

Ekonomiska överväganden i samband med rättegångsreformens genomförande.

I denna del får utskottet i huvudsak hänvisa till vad som anföres i riksdagens revisorers till innevarande riksdag avgivna berättelse angående granskningen av statsverket, del I, s. 35—49. Endast vissa punkter kunna här upptagas.

I anledning av processkommissionens förslag tillkallades år 1927 särskilda sakkunniga, *ekonomisakkunniga*, för undersökning av kostnaderna för pro-

cessreformens genomförande. De sakkunniga, som år 1928 framlade en ingående utredning i ämnet (SOU 1928:20), hade emellertid utgått från en i väsentliga avseenden annan organisation av domstols- och åklagarväsendet än den sedermera beslutade.

I den här ovan omförmälda propositionen nr 80 till 1931 års riksdag, genom vilken huvudprinciper för en rättegångsreform framlades för riksdagens yttrande, uttalade föredragande departementschefen, att närmare beräkningar rörande kostnaderna för en rättegångsordning i enlighet med vad i propositionen förordats icke i dåvarande läge syntes möjliga eller behövliga. Domstolsorganisationen syntes icke komma att medföra någon mera avsevärd kostnadsökning. Vissa engångskostnader för nya domstolslokaler erfordrades dock. I fråga om åklagarväsendet vore däremot en ej obetydlig utgiftsstegring ofrånkomlig. Hela den av reformen föranledda årliga kostnadsökningen syntes sannolikt icke komma att för statsverkets del överstiga en miljon kronor.

Särskilda utskottet erinrade, att utskottet förordat vissa jämkningar i departementschefens förslag av beskaffenhet att inverka på kostnadsberäkningarna. Med hänsyn härtill och då utskottet ej tagit ställning till frågan om åklagarväsendets organisation, ansåg sig utskottet icke böra göra något uttalande beträffande rättegångsreformens ekonomiska verkningar.

Processlagberedningens betänkande med förslag till rättegångsbalk innefattade icke någon utredning av det nya rättegångsväsendets statsekonomiska verkningar. Beredningen gjorde dock vissa uttalanden rörande personalbehovet. Huruvida reformen skulle medföra en ökning av arbetsbördan vid domstolarna var enligt beredningen ytterst vanskligt att bedöma.

I propositionen nr 5 till 1942 års riksdag med förslag till rättegångsbalk gjordes beräkningar angående de ekonomiska konsekvenserna av det nya processförfarandet. I fråga om underrätterna fann departementschefen, att arbetsbördan vid dem icke komme att ökas genom rättegångsreformerna, varför några kostnadsberäkningar i denna del icke framlades. Beträffande hovrätterna ansågs det nödvändigt att öka antalet avdelningar eller eventuellt antalet ledamöter på vissa avdelningar. Det erforderliga antalet ledamötsbefattningar i hovrätterna kunde uppskattas till etthundra. Med detta antal ledamöter skulle hovrätterna kunna arbeta på 20 avdelningar med i regel fem ledamöter på varje avdelning. Med fyra hovrättsråd och en assessor på varje avdelning skulle erfordras åttio hovrättsråd och tjugu assessorer. Då presidenterna i hovrätterna utom Svea hovrätt borde tjänstgöra som avdelningsordförande, skulle dock antalet hovrättsråd icke behöva bli högre än sjuttiofem. Kostnaderna för denna organisation beräknades uppgå till 1 398 200 kronor. Kostnaden för den tidigare organisationen kunde uppskattas till 1 262 445 kronor. Merkostnaden i anledning av reformerna skulle följaktligen för hovrätternas del uppgå till 135 755 kronor. Högsta domstolens arbetsbörda fann departementschefen snarare komma att minska än ökas. Vad åter beträffade revisionssekreterarna kunde med säkerhet förutsägas att en viss minskning av antalet befattningar bleve möjlig. Det erforderliga

antalet revisionssekreterare beräknades till 18. Den härav uppkomna besparingen bleve 166 500 kronor.

Departementschefen berörde även vissa andra utgifter sammanhängande med domstolsväsendet och rättegången. I fråga om ersättning av allmänna medel åt vittnen ansågs icke uteslutet, att den nya rättegångsordningen kunde, såvitt anginge underrättsförfarandet, visa sig leda till en minskning av utgifterna. I den mån vittnena skulle höras i högre rätt kunde däremot en kostnadsökning uppkomma. Beträffande ersättningar åt offentliga försvarare vore någon utgiftsökning att emotse. Resekostnader för domare m. fl. borde icke öka för häradsrätternas del, varemot en ökning vore att emotse för hovrätternas personal på grund av bestämmelserna om hovrättsting.

På åklagarväsendets område förutsåg departementschefen att en viss personalförstärkning skulle bli nödvändig. En sådan förstärkning vore dock i viss mån redan tidigare påkallad av rådande förhållanden.

I fråga om den enskildes processkostnader anslöt sig departementschefen sammanfattningsvis till vad i denna fråga yttrats i 1931 års proposition, nämligen att i det större antalet mål, där rättegången vore avslutad med första instansens dom, kostnaderna oftast snarare komme att understiga än överstiga vad dittills varit vanligt samt att i de mål, som fullföljdes till högre rätt, kostnaderna i vissa fall komme att, om ock ej i alltför hög grad, överstiga de dåvarande.

I sitt utlåtande över propositionen uttalade första särskilda utskottet, att det stode klart för utskottet, att någon exakt beräkning av de ekonomiska konsekvenserna av rättegångsreformen över huvud icke kunde i förväg verkställas. Vid en sådan beräkning föreläge en särskild svårighet däri, att i fråga om vissa av de organisatoriska åtgärder, som satts i samband med rättegångsreformen, behov förelegat redan under dåvarande rättegångsordning, även om dessa behov bleve särskilt aktuella på grund av reformens genomförande. Syftet med de framlagda kalkylerna finge även anses ha varit allenast att giva en ungefärlig uppfattning om reformens verkningar i ekonomiskt avseende. Med nu antydda utgångspunkter hade utskottet icke ansett sig böra i detalj ingå på någon närmare granskning av de gjorda beräkningarna. Även om statsverkets utgifter för rättsskipningen efter reformen skulle visa sig uppgå till högre belopp än som antagits i propositionen, funne utskottet det likväl uppenbart, att kostnaderna icke kunde bli av den storleksordning, att de kunde åberopas som ett skäl mot reformens genomförande.

I proposition nr 268 till 1947 års riksdag framlades bl. a. förslag i anledning av det anslagsbehov, vilket för domstolsväsendet aktualiserades genom den nya rättegångsordningens ikraftträdande den 1 januari 1948. Vad angår häradsrätterna hemställdes om en ökning av anslaget till avlöningar från 5 627 000 kronor till 10 051 500 kronor. Den föreslagna anslagsökningen angavs sammanhänga bl. a. med en föreslagen förstärkning av häradsrätternas personalorganisation inför övergången till den nya rättegångsordningen. (Till jämförelse må nämnas att anslaget för budgetåret 1950/51 upptagits

till 9 558 300 kronor.) Anslagsökningen bör emellertid även ses mot bakgrund av den vid samma riksdag beslutade allmänna löneregleringen för statstjänstemännen. Beträffande hovrätterna föreslogs i propositionen i åtskilliga hänseenden förstärkningar och förbättringar, vilka i huvudsak betingades av övergången till den nya rättegångsordningen. Anslaget till avlöningar föreslogs höjt från 2 189 600 kronor till 3 991 600 kronor (för budgetåret 1950/51 4 341 000 kronor). Antalet hovrättsavdelningar beräknades till 21. För de dåvarande divisionsordförandena föreslogs en förbättring av löneställningen genom uppflyttning till dåvarande lönegrad B 2 å chefslöneplanen. Ifrågavarande befattningshavare, vilka borde erhålla titeln lagman, uppgingo till 16. — Anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter föreslogs höjt från 700 000 kronor till 900 000 kronor (för budgetåret 1950/51 1 800 000 kronor). — Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag, såvitt nu är i fråga.

Vad angår högsta domstolen och nedre justitierevisionen framlades icke i den nu berörda propositionen några anslagsberäkningar eller förslag till organisationsförändringar betingade av det nya förfarandet. Till avlöningar för högsta domstolen och nedre justitierevisionen beviljades för budgetåret 1947/48 ett anslag å 1 916 700 kronor. Häri ingick anslag för avlöande av — förutom 27 ordinarie — 14 extra revisionssekreterare under hela året och en under halva året. För budgetåret 1950/51 utgör motsvarande anslag 1 735 000 kronor. Antalet extra revisionssekreterare nedgår till 7.

Det må även nämnas, att i statsverkspropositionen till 1947 års riksdag begärdes höjning av anslaget för kostnader enligt lagen om fri rättegång från 600 000 kronor till 900 000 kronor (för samma ändamål ha för budgetåret 1950/51 beviljats 1 000 000 kronor). För reseersättningar till nämndemän begärdes ett anslag å 1 000 000 kronor mot 700 000 året förut (för budgetåret 1950/51 1 000 000 kronor). Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts förslag.

Rättegångsreformens huvudprinciper.

Under detta avsnitt lämnar utskottet — utan anspråk på fullständighet — en redogörelse för vissa av den nya rättegångsordningens grunder, därvid huvudvikten lägges på sådana principer, som äro av särskild betydelse vid bedömandet av de genom motionerna uppdragna frågorna.

Rättegångsreformen har icke inneburit några genomgripande förändringar på det domstolsorganisatoriska området. Vissa nyheter märkas dock även här.

Häradsrätt är sålunda i viss utsträckning — vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen — domför utan nämnd.

Rådhusrätt är i motsvarande och vissa andra fall domför med en lagfaren domare. I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd.

Hovrätternas organisation är i allt väsentligt densamma som tidigare, varemot deras arbetsformer undergått en genomgripande omstöpningsförfarande genom att det muntliga rättegångsförfarandet i princip utsträcks även till hovrätterna, där tidigare skriftlig handläggning varit regel. Hovrätternas antal har ökat till sex. Hovrätt skall sammanträda å ort, där den har sitt säte. Hovrätt skall vidare enligt en särskild kungörelse årligen hålla minst fyra s. k. hovrättsting å bestämd plats utom förläggningssorten. Även eljest må sammanträda, när särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

Högsta domstolens avdelningar, tre till antalet, ha i samband med rättegångsreformen erhållit en fastare organisation än vad tidigare varit fallet.

För rätt att fullfölja talan i högsta domstolen kräves, med blott få undantag, särskilt tillstånd (prövningstillstånd). Sådant tillstånd meddelas av högsta domstolen, som därvid består av tre justitieråd, efter föredragning av en revisionssekreterare.

I detta sammanhang må vidare omnämnas det nya institutet strafföreläggande ävensom rättegångsbalkens bestämmelser om åtalseftergift. Till dessa frågor får utskottet i det följande återkomma.

I fråga om själva förfarandet innefattar rättegångsreformen betydelsefulla och, i fråga om överrättsprocessen, genomgripande nyheter.

Till belysning härav må återgivas följande uttalande av departementschefen i propositionen nr 5 till 1942 års riksdag.

De bärande grundtankarna i det föreslagna nya rättegångsförfarandet innefattas i rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Dessa grundsatser skola principiellt tillämpas i alla instanser. Rättegångens muntlighet innebär, att processmaterialet skall vid den förhandling, som ligger till grund för domen, framläggas för domstolen i muntlig form. Målets avgörande skall omedelbart grundas å vad sålunda muntligen framlägges. För möjliggörande härav är nödvändigt att förhandlingen kan slutföras vid ett enda rättegångstillfälle eller i varje fall vid rättegångstillfällen, som ligga varandra så nära i tiden, att domstolens uppfattning om vad som förekommit ännu är ogrumlad. I fråga om bevisningen skall grundsatsen om den fria bevisprövningen tillämpas. Denna innebär såväl att någon begränsning ej uppställs i fråga om de kunskapskällor, som få användas för sanningens utletande, som ock att domaren vid värderingen av den föreliggande bevisningen icke är bunden av legala regler. Mellan denna grundsats och de nyss antydda principerna för förhandlingen råder ett intimt samband. Genomförande av den fria bevisprövningen förutsätter ett koncentrerat, muntligt förfarande.

Principen att även överrättsprocessen skall vara muntlig har icke genomförts i full utsträckning. Besvärsprocessen — där fullföljden i regel icke avser själva saken — är sålunda i allmänhet rent skriftlig. Men även mål, som från underrätt fullföljts genom vad, kunna i viss utsträckning avgöras på handlingarna. Tvistemål må sålunda av hovrätt företagas till avgörande utan huvudförhandling om vadetalan medgivits eller hovrätten finner uppenbart, att vadetalan är ogrundad. Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till femhundra kronor, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling.

Mål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, må på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart att sådan ej erfordras. Även i brottmål kan huvudförhandling stundom underlåtas. Så är fallet om talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten. Har den tilltalade av underrätten frikänts från brottet eller dömts till böter eller fällts till vite och förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff eller annan påföljd är nu sagts, må målet ock avgöras utan huvudförhandling.

I högsta domstolen äro möjligheterna att avgöra mål utan huvudförhandling mera begränsade.

Av omedelbarhetsgrundsatsen följer, att bevisningen bör upptagas omedelbart av den rätt, som dömer i målet. Rent principiellt bör detta gälla, även då i högre rätt åberopas bevisning, som upptagits vid lägre rätt. Då emellertid en konsekvent tillämpning av denna princip, såvitt rör muntlig bevisning, skulle medföra stora olägenheter, har lagen stadgat avsteg därifrån. Beträffande hovrättsprocessen gäller, att förnyat bevisupptagande ej erfordras med mindre hovrätten finner det vara av betydelse för utredningen eller ock part yrkar det och upptagandet ej finnes sakna betydelse. I fråga om rättegången i högsta domstolen är lagen mera restriktiv. Bevisning, varom nu är fråga, får upptagas ånyo, allenast om synnerliga skäl äro därtill. — Upptages beviset ej ånyo, skall det förbringas genom föredragning av protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen i lägre rätt.

I detta sammanhang böra emellertid observeras de s. k. tilltrosparaferna, 50 kap. 23 § och 51 kap. 23 §. I dessa stadgas, att om vid huvudförhandling i underrätt muntlig bevisning upptagits rörande viss omständighet eller syn å stället hållits, och om avgörandet även i hovrätten beror av tilltron till den bevisningen, hovrätten ej må ändra underrättens dom, med mindre beviset upptagits ånyo i hovrätten eller ock synnerliga skäl föreligga att dess värde är annat, än underrätten antagit. I brottmål må dock ändring göras till den tilltalades förmån.

I huvudsak motsvarande regler lämnas i 55 kap. 14 § för processen i högsta domstolen.

Möjligheterna att i tvistemål åberopa nya omständigheter och bevis i överrätt äro begränsade. Särskilt gäller detta processen i högsta domstolen.

Om åtalsetergift och strafföreläggande.

Enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken må allmänt åtal av åklagaren eftergivas — åtalsetergift meddelas — *dels* om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart, att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt, *dels ock* om brottet förövats, innan den misstänkte dömts för annat av honom förövat brott eller till fullo under-

gått straff eller annan påföljd för sådant brott, och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse. Finnas tillräckliga skäl för eftergift ej längre föreliggande, må den återkallas.

I paragrafen erinras vidare om att bestämmelser om åtalseftergift finnas även i andra lagar eller författningar. Sådana bestämmelser skola alltjämt gälla. De återfinnas bl. a. i lagen den 19 maj 1944 om eftergift av åtal mot vissa underåriga, i 44 § barnavårdslagen, i 49 a § alkoholistlagen ävensom i instruktionerna för justitieombudsmannen, militieombudsmannen, justitiekanslern samt riksåklagaren.

Processlagberedningen, vars förslag på förevarande punkt överensstämde med den sedermera antagna lagtexten, yttrade i denna del bl. a. följande.

Ehuru legalitetsprincipen bör gälla såsom allmän regel i fråga om åklagares skyldighet att beivra brott, ha dock skäl ansetts föreligga att i vissa undantagsfall medgiva åklagaren rätt att eftergiva åtal. Stadganden härom ha upptagits i förevarande paragraf.

Eftergift av åtal kan enligt första stycket punkt 1 ske i fall, då i strafflatituden för brottet icke ingår svårare straff än böter. Syftet med stadgandet är att skapa möjlighet att eftergiva åtal av ringare brott, särskilt vid smärre förseelser mot ordningsbestämmelser o. d. Då beträffande brott av nu antydda slag stundom föreligga omständigheter, som komma brottet att framstå såsom ursäktligt, kan ett undantagslöst beivrande av varje sådant brott ej anses betingat av straffrättsskipningens ändamål. Åklagaren har därför ansetts böra äga att eftergiva åtal, om det är uppenbart, att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt. Ofta kan emellertid ett allmänt intresse kräva, att åtal anställas med hänsyn såväl till brotts art och straffets syfte som till omständigheterna vid dess begående, t. ex. vid brott mot taxeringsförordningen eller då en person ånyo gör sig skyldig till samma förseelse eller om flera personer övertråda samma ordningsföreskrift.

Enligt första stycket punkt 2 kan eftergift av åtal vidare ske i vissa fall vid sammanträffande av brott. Om den misstänkte förövat flera brott och något av dem är av den beskaffenhet, att det i fråga om hans straffskyldighet ej har någon nämnvärd betydelse, kan ur det allmännas synpunkt den misstänktes lagföring för sistnämnda brott icke anses påkallad; anställande av åtal skulle därför innebära slöseri med åklagarens och domstolens krafter. För eftergift förutsättes, att det ifrågavarande brottet förövat antingen innan den misstänkte dömts för annat av honom förövat brott eller ock sedan han dömts till straff för sådant brott men innan han till fullo undergått straffet. I förra fallet kan eftergift ifrågakomma, vare sig den misstänkte skulle samtidigt lagföras för båda brotten eller han först dömts för det ena brottet och därefter det andra brottet kommer i dagen. I det senare fallet är tydligt, att åtal mot den misstänkte alltid skulle föranleda särskild lagföring. Det förutsättes vidare, att det brott, beträffande vilket eftergift ifrågasättes, i jämförelse med det andra brottet är med hänsyn till straffet utan nämnvärd betydelse.

Under riksdagsbehandlingen av förslaget yttrade *första särskilda utskottet* bl. a. följande.

Inom utskottet har viss tvekan yppats, huruvida det kan vara lämpligt att i den omfattning, som förslaget innebär, möjliggöra åtalseftergift vid

bötesbrott. Då utskottet likväl ansett sig kunna godtaga förslaget på denna punkt, har utskottet utgått från att de närmare föreskrifter om eftergift av åtal, som enligt andra stycket skola meddelas i administrativ ordning, komma att — efter ytterligare utredning i frågan — erhålla sådant innehåll, att erforderlig kontroll över institutets handhavande vinnes och missbruk undvikas.

I detta sammanhang har bestämmelsen i 8 § *andra stycket allmänna polisinstruktionen den 4 juni 1948* ett visst intresse. I författningsrummet stadgas, att polisman skall, om han erhåller kännedom om brott som hör under allmänt åtal, så snart ske kan avgiva rapport därom till vederbörande förman. Är förseelsen obetydlig och klart ursäktlig, äger polismannen dock underlåta att avgiva rapport och låta saken bero vid ett påpekande eller en erinran till den felande.

Vidare må erinras om att *strafflagberedningen* i en den 24 september 1948 avgiven promemoria (SOU 1948:40) framlagt förslag till lagstiftning om domstols rätt att nedsätta eller eftergiva påföljd för brott samt om eftergift av åtal. Förslaget innebär bl. a. att förutsättningarna för åtals- eftergift skulle högst avsevärt vidgas. Sålunda skulle som allmän regel gälla, att allmänt åtal kunde eftergivas, om det funnes uppenbart att åtal för begånget brott icke vore erforderligt vare sig för att avhålla gärningsmannen från vidare brottslighet eller med hänsyn till den allmänna laglydnaden. Förslaget är utformat efter kriminalpolitiska synpunkter. Åtals- eftergiften är här — liksom redan gäller vissa underåriga — en kriminalpolitisk åtgärd. Rättegångsbalkens främst av processekonomiska skäl betingade regler om åtalseftergift ha emellertid kunnat inarbetas i de föreslagna bestämmelserna.

Om strafföreläggande meddelas bestämmelser i 48 kap. rättegångsbalken. Skall allmänt åtal äga rum för brott, varå allenast böter kunna följa, dock ej normerade böter, må åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Ej må strafföreläggande avse dagsböter utöver tjuvu. Strafföreläggande må ej användas, om den misstänkte är under aderton år och ej heller om anledning förekommer, att målsägande finnes. Godkänner den misstänkte strafföreläggande, som avser böter omedelbart i penningar till högre belopp än etthundra kronor, skall föreläggandet underställas rättens prövning. Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, gäller som dom, vilken vunnit laga kraft.

Ur förarbetena till förevarande kapitel av rättegångsbalken må återgivas följande uttalanden av *första särskilda utskottet*.

Vid granskningen av processlagberedningens förslag har lagrådet framhållit, att tillämpningsområdet för strafföreläggande blivit mycket begränsat, men att det — trots de beaktansvärda fördelar, varmed institutet vore förenat — förefölle välmotiverat att gå fram med försiktighet vid institutets införande i svensk rätt. Sedan erfarenhet om dess verkningar vun-

nits även i vårt land, torde det enligt lagrådets åsikt böra övervägas, huruvida man ej skulle gå vidare på den beträdda vägen.

Utskottet delar uppfattningen att man vid införande av detta institut bör framgå med en viss försiktighet. Institutets tillämpningsområde bör därför, såsom i motiven anförts, begränsas till de egentliga ordningsföreseelserna. Vid avgränsandet av dessa föreseelser har emellertid enligt utskottets mening gränsen dragits för snävt, då alla brott, varå dagsböter kunna följa, uteslutits. För ett stort antal ordningsföreseelser är straffet numera dagsböter. Såsom exempel härpå kunna nämnas åtskilliga föreseelser mot motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan. Å andra sidan finnas inom dagsbotsområdet åtskilliga brott av allvarligare natur, vilka icke böra undandragas domstols prövning. Frågan om vilka med dagsböter belagda brott, som äro att betrakta som sådana ordningsföreseelser att de böra falla inom strafföreläggandets tillämpningsområde, kan naturligtvis vara föremål för olika meningar. Det skulle sålunda kunna ifrågasättas att använda strafföreläggande vid föreseelser mot vissa angivna författningar eller lagrum. Ett sådant förfarande skulle emellertid lagtekniskt vara ganska omständligt utan att likväl kunna bliva fullt tillfredsställande, då under ett och samma lagrum kunna inrymmas såväl ordningsföreseelser som svårare brott. Det torde därför enligt utskottets uppfattning vara mera ändamålsenligt att föreskriva, att strafföreläggande icke må avse mer än ett visst antal dagsböter. Lämpligen torde gränsen kunna dragas vid tjuvu dagsböter. Brott, som icke förskylla högre straff, äro enligt utskottets mening i allmänhet icke av sådan natur, att det kan möta några betänkligheter att de undandragas domstols prövning. Att strafföreläggande kan användas vid sådana brott är för den misstänkte närmast att betrakta som en fördel, då föreläggandet, såsom i motiven framhållits, medför att han fritages från skyldigheten att inställa sig vid domstol samtidigt som han vet, vilket straff han underkastar sig. I betraktande av att förvandlingsstraffet för tjuvu dagsböter är detsamma som för penningböter å etthundra kronor, torde strafföreläggande, som avser dagsböter, icke behöva underställas rättens prövning. På grund av vad sålunda anförts föreslår utskottet att i 1 § intages föreskrift om att strafföreläggande jämväl må avse dagsböter ej över tjuvu samt att i överensstämmelse härmed avfattningen av 4 § jämkas.

Det må vidare i detta sammanhang erinras om att *justitieombudsmannen* i sin till innevarande riksdag avgivna ämbetsberättelse (s. 234) anført, att han vid sina inspektioner hos distriktsåklagarna många gånger kunnat konstatera betydande felaktigheter och försummelser vid deras handhavande av strafförelägganden.

Frågan om en utvidgning av området för strafförelägganden kommer även i det följande att beröras.

Statsrevisorernas uttalanden rörande processreformens ekonomiska verkningar. Yttranden däröver.

Riksdagens revisorer ha i sin till innevarande riksdag avgivna berättelse över den år 1949 av dem verkställda granskningen av statsverket gjort vissa uttalanden rörande processreformens ekonomiska verkningar samt i sam-

band därmed pekat på skilda bestämmelser i rättegångsbalken, som vore i behov av ändring. Revisorernas yttrande är icke enhälligt. Två reservanter ha bl. a. framhållit att, även om en viss revision av rättegångsväsendet redan nu kunde förefalla önskvärd, tillräcklig erfarenhet ännu saknades för att en fast grund skulle kunna erhållas vid bedömningen av de riktlinjer efter vilka en partiell revision kunde verkställas.

Rörande det närmare innehållet i revisorernas yttrande får utskottet hänvisa till berättelsen, del I, s. 51—59. Här skall endast lämnas en sammanfattning av huvudpunkterna däri.

Revisorerna uttala, att erfarenheten givit vid handen, att processreformen medfört större kostnader för det allmänna än vad som förutsettes vid rättegångsbalkens antagande. De merkostnader som uppkommit vore av betydande storleksordning. I fråga om vissa av de organisatoriska förändringar, som satts i samband med rättegångsreformen, hade emellertid ett visst latent behov förelegat redan under tidigare rättegångsordning. Någon exakt siffermässig jämförelse mellan de beräknade och de av processreformen faktiskt föranledda kostnaderna vore därför knappast möjlig. Likväl kunde uppskattningsvis de av rättegångsreformen direkt föranledda kostnaderna betecknas såsom betydande.

Jämväl i fråga om rättegångsreformens inverkan på den enskildes processkostnader syntes erfarenheten ha visat, att dessa kostnader blivit större än vad som beräknats. Detta gällde processen såväl i underrätt som framför allt i hovrätt. Enligt uppgift skulle de dryga hovrättskostnaderna ha föranlett en icke oväsentlig minskning av antalet till hovrätt fullföljda mål.

Mot bakgrund av de påtalade förhållandena funne revisorerna det angeläget, att utan eftersättande av rättssäkerhetens krav möjligheterna undersöktes att minska statsverkets kostnader för rättegångsväsendet och att nedbringa processkostnaderna för den rättssökande allmänheten.

Då revisorerna härefter ingå på förslag till ändringar i olika hänseenden, peka de först på angelägenheten av att förbilliga processen i bagatellmål eller mål avseende obetydliga värden eller icke principiell innebörd. Det vore önskvärdt, att i större utsträckning än vad för närvarande vore möjligt ett enklare förfarande för behandling av ifrågavarande mål anordnades utan att fördenskull kraven på rättssäkerhet äventyrades.

Beträffande strafföreläggandena ifrågasätta revisorerna, om icke användningsområdet för detta institut skulle kunna något vidgas. Man borde sålunda undersöka möjligheterna att tillämpa strafföreläggande för det stora antal förseelser, vid vilka visserligen fängelse inginge i latituden, men där sådant straff så gott som aldrig utdömdes. Även en höjning av det för strafföreläggande föreskrivna bötesmaximum kunde ifrågasättas. Skäl syntes även förefinnas att utsträcka institutets användning till personer under 18 år.

Revisorerna uttala vidare, att det ofta inträffade, att utsatt huvudförhandling måste inställas på grund av någon mellankommande omständighet

såsom att någon i processen deltagande person uteblivit. Sådant kunde förorsaka dryga kostnader, ej minst för det allmänna. Ökade möjligheter borde därför skapas att avhålla utlyst huvudförhandling trots uppkommet hinder, därvid erforderlig komplettering kunde ske vid en senare huvudförhandling.

Rörande rättegången i hovrätt framhålla revisorerna att det vore angeläget att pröva möjligheterna av ett enklare och mindre kostsamt förfarande. Övervägas borde, om icke förutsättningarna för att kunna avgöra mål utan huvudförhandling kunde vidgas. Garantier borde härvid skapas för att akten i målet gjordes så fyllig och tillförlitlig, att den kunde läggas till grund för dom. Även ett blandat muntligt och skriftligt förfarande syntes mången gång vara tänkbart. — Tvistemål, i vilket fullföljdsvärdet uppenbarligen icke uppginge till 500 kronor, finge för närvarande avgöras utan huvudförhandling, om ej parterna begärt det. En justering uppåt av denna värdegräns borde övervägas. Man borde slutligen i någon mån inskränka de dyrbara vittnesförhören i hovrätt.

Nämndens medverkan skulle enligt revisorerna kunna något inskränkas, särskilt gällde detta i fråga om en hel del ärenden.

Beträffande stadsdomstolarna framhålles, att det synes onödigt att handlägga mål om lindrigare brott — där straffarbete visserligen inginge i latituden men sällan ådömdes — med nämnd. Även en omvandling av tremansbrottmål till ensamdomarmål syntes i vissa fall kunna ifrågasättas.

I fråga om protokollföringen göra revisorerna gällande, att föreskriften att protokoll över förhandling skall erhålla slutlig avfattning, innan förhandlingen avslutas, vore ägnad att förlänga tiden för förhandlingen. Även bestämmelserna om protokoll och fullständig dom så snart frihetsstraff inginge i straffskalan syntes mången gång onödigt tyngande. I vissa fall syntes tillräckligt, att protokollet till en början fördes i konceptform för att först sedermera, därest målet fullföljdes, slutligt avfattas. I åtskilliga mål och ärenden syntes protokoll över huvud icke erforderligt.

Anslag och förhandsbesked om domar förefölle vidare överflödiga, när sakägarens begäran bifölles.

Tiden för expedierande av domar vore i vissa fall för kort.

Den domstolarna åvilande skyldigheten att till olika myndigheter lämna uppgifter av varjehandla slag vore betungande. Bestämmelserna härom borde därför överses.

Revisorerna peka vidare på angelägenheten av att åtgärder i förenklade och arbetsbesparande syfte vidtagas.

Ett av revisorerna även berört spörsmål, nämligen frågan, huruvida icke till offentlig försvarare borde kunna utses även annan jurist än advokat, kommer utskottet i anledning av motionerna I: 242 och II: 292 att behandla i sitt utlåtande nr 24.

Över revisorernas uttalanden ha i sedvanlig ordning yttranden inhämtats från samtliga hovrätter, riksåklagarämbetet, Sveriges advokatsamfund,

föreningen Sveriges häradshövdingar och föreningen Sveriges stadsdomare. Riksåklagarämbetet har vid sitt yttrande fogat utlåtanden av föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges landsfiskaler och föreningen Sveriges stadsfiskaler ävensom transumt av en av sistnämnda förening till ämbetet den 19 december 1949 ingiven skrivelse. Till dessa yttranden, vilka återgivas i revisorernas berättelse angående granskningen av statsverket, del II, s. 164—219, får utskottet hänvisa. Här skall endast göras en sammanfattning av vissa punkter.

Revisorernas uttalande att rättegångsreformen medfört ökade, delvis oförutsedda kostnader för det allmänna har icke mött någon gensaga i remissyttrandena. *Svea hovrätt, hovrätten för Västra Sverige, advokatsamfundet* och *stadsdomarföreningen* framhålla dock, att kostnadsökningen till stor del har sin grund i andra omständigheter, såsom penningvärdets fall och den år 1947 genomförda allmänna löneregleringen för statstjänstemännen. *Svea hovrätt* anför vidare, att vid bedömande av rättegångsreformens verkningar ur statsfinansiell synpunkt även borde beaktas, att i vårt land rättsvården, jämförd med andra områden för den statliga verksamheten, icke syntes ställa sig särskilt kostsam. Sålunda uppginge, enligt vad för närvarande syntes vara fallet, statens utgifter för rättsskipningen till något över 20 miljoner kronor om året eller ungefär 0,5 procent av samtliga statsutgifter, ett förhållandetal som, om hänsyn toges även till kostnaderna för städernas rättsskipning, syntes ungefär motsvara rättsväsendets andel av statsutgifterna i våra grannländer.

Liknande synpunkter utvecklas av bl. a. *Göta hovrätt*.

Häradshövdingeföreningen framhåller, att den kostnadsökning, som hittills uppkommit, måhända icke komme att visa sig slutgiltigt utan att man hade att räkna med ytterligare kostnadsökningar.

Beträffande den enskildas processkostnader anför *samtliga hovrätter* och *häradshövdingeföreningen* att rättegångsreformen medfört en ökning av dessa kostnader, i synnerhet för rättegången i hovrätt. *Hovrätten för Nedre Norrland* framhåller att ökningen av processkostnaderna vore ägnad att väcka allvarliga betänkligheter. *Advokatsamfundet* anför, att det vore otvivelaktigt att nya rättegångsbalken medfört en ökning av kostnaderna i hovrätt. I fråga om kostnaderna i underrätt finner samfundet emellertid revisorernas uttalanden, om än i vissa punkter riktiga, dock i andra hänseenden mer eller mindre diskutabla. Liknande synpunkter utvecklas av *Göta hovrätt*. *Stadsdomarföreningen* anför, att i fråga om kostnaderna i underrätt meningarna torde vara delade, även om den allmänna uppfattningen vore, att jämväl dessa kostnader på sistone visat tendens att öka. Ökningen berodde dock delvis på andra omständigheter än rättegångsreformen.

I fråga om behovet av en översyn på förevarande område framhåller *Göta hovrätt*, att rättegångsreformen inneburit ett mycket betydande framsteg för vårt lands rättsskipning. En översyn av processordningen, som skulle på något sätt rubba dennas principiella grundvalar eller huvudsakliga innehåll, vore icke i något avseende påkallad av erfarenheterna och skulle vara högst olycklig. Men då det i fråga om vissa detaljer gjorts er-

farenheter som påkallade jämkningar, ansåge hovrätten att man, i den genomförda processreformens intresse, icke borde dröja med att utreda och genomföra sådana jämkningar. I den meningen kunde hovrätten tillstyrka, att en översyn av processordningen komme till stånd.

Liknande synpunkter utvecklas av *hovrätten för Västra Sverige, riksåklagarämbetet, advokatsamfundet och stadsdomarföreningen.*

Jämväl *hovrätten över Skåne och Blekinge* och *hovrätten för Nedre Norrland* förorda en översyn, sistnämnda hovrätt under framhållande av att översynen borde komma till stånd omedelbart.

Svea hovrätt framhåller, att det synes oundgängligen nödvändigt, att en översyn av rättegångsordningen, såvitt angår förfarandet i hovrätt, med det snaraste kommer till stånd, men att beträffande förfarandet i övrigt, även om sannolikt åtskilliga förbättringar kunde ernås, det kunde ifrågasättas, huruvida tiden ännu vore mogen för inledande av ett mera omfattande reformarbete.

Häradshövdingeföreningen ställer sig tveksam, om tiden annu är mogen för en översyn av processordningen. Liknande synpunkter utvecklas av *stadsdomarföreningen.*

I remissyttrandena beröras även de förslag till ändringar i olika hänseenden, som av revisorerna framförts.

Revisorernas uttalande om angelägenheten att förbilliga processen i bagatellmål eller mål avseende obetydliga värden eller av icke principiell innebörd har föranlett *häradshövdingeföreningen* att påpeka, att en uppdelning av målen efter svårighetsgrad redan nu ägde rum genom att enklare mål i regel anhängiggjordes i form av betalningsföreläggande eller lagsökningsvägen. Att även därutöver för mål av förevarande art anordna en process med mindre kvalificerad domare som ledare vore knappast principiellt riktigt; för den fattige parten måste detta ofta kännas stötande.

Förslaget om utvidgning av området för strafförelägganden har i allmänhet tillstyrkts eller i vart fall lämnats utan erinran. *Riksåklagarämbetet* uttalar sig sålunda för en utvidgning av institutet i enlighet med revisorernas förslag till brott, där fängelse ingår i latituden. Vidare finner ämbetet skäl tala för en höjning, särskilt i konkurrensfall, av det högsta antal dagsböter, som må föreläggas. Strafföreläggande borde lämpligen få användas även för personer under 18 år. Godkännande av den minderåriges vårdnadshavare kunde i så fall krävas. Strafföreläggande borde slutligen få användas även vid brott, som förskyllde normerade böter, samt i fall då målsägande visserligen funnes men förklarat sig ej ämna föra ersättningstalan eller ha träffat förlikning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge vill rent principiellt understryka det betänkliga i att i alltför hög grad lägga straffrättsskipningen i händerna på åklagarna. En utökning av området för strafföreläggande borde därför ske med den största försiktighet.

Förslaget om ökade möjligheter att avhålla utlyst huvudförhandling trots uppkommet hinder har tillstyrkts av *härads-hövdingeföreningen* och har av *hovrätten för Nedre Norrland* lämnats utan erinran.

Hovrätten över Skåne och Blekinge påminner om att gällande bestämmelser i viss utsträckning tillåta att huvudförhandling trots uppkommet hinder påbörjas för att fortsätta vid senare rättegångstillfälle och även ge domstolarna möjlighet att, om huvudförhandlingen inställes, höra part, vittne eller annan som kommit tillstådes. Att såsom ifrågasatts gå längre i fråga om uppmjukning av koncentrations- och omedelbarhetsprinciperna kunde enligt hovrättens mening icke komma i fråga. Detta skulle nämligen innebära en viss återgång till det äldre, med all rätt starkt kritiserade uppskovssystemet och skulle kunna medföra ur rättssäkerhetssynpunkt icke önskvärda konsekvenser.

Liknande synpunkter utvecklas av *Göta hovrätt*, *advokatsamfundet* och *stadsdomarföreningen*.

Beträffande behovet av ändringar i fråga om hovrättsprocessen ha delade meningar yppats. Att en viss utvidgning av möjligheten att avgöra mål på handlingarna bör komma till stånd är man dock i allmänhet ense om. Särskilt har man därvid pekat på bestämmelsen att tvistemål, i vilket fullföljdsvärdet uppenbarligen icke uppgår till 500 kronor, får avgöras utan huvudförhandling, om ej parterna begära sådan. En höjning av denna värdegräns föreslås allmänt, i regel till 1 500 kronor. Endast *härads-hövdingeföreningen* uttalar en viss tveksamhet på denna punkt.

Svea hovrätt, *Göta hovrätt* och *hovrätten över Skåne och Blekinge* anse, att möjligheten att utan huvudförhandling avgöra mål, som endast rör rättstillämpningen, bör vara oberoende av uttrycklig framställning från parterna.

Svea hovrätt anser vidare, att man bör överväga att införa ett mera generellt bemyndigande för hovrätt att avgöra mål på handlingarna, då med bestämdhet kan antagas, att huvudförhandling icke kommer att tillföra rättegången material av beskaffenhet att inverka på avgörandet. Även möjligheten av ett blandat skriftligt och muntligt förfarande borde övervägas.

Även *hovrätten för Nedre Norrland* förordar mera omfattande avsteg från muntlighetsprincipen.

A andra sidan uttala bl. a. *Göta hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge* och *riksåklagarämbetet* att några väsentliga avsteg från gällande ordning icke böra ifrågakomma.

Hovrätten för Övre Norrland anför, att en avvägning mellan huvudförhandlingsmål och handlingsmål vore av synnerligen komplicerad natur. En ändring i den delen skulle ovillkorligen komma att beröra rättegångsbalkens huvudprinciper. Hovrätten ville dessutom framhålla, att frågan intimt sammanhänge med det svårlösta problemet med protokolleringen, vilket ännu kunde sägas i viss mån befinna sig på experimentstadiet och erhållit en mycket skiftande lösning i olika domstolar.

Förslaget att underrättsakten borde göras mera fyllig för att kunna läggas till grund för dom i hovrätt, avstyrkes av *Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *stadsdomarföreningen*. Föreningen anför, att man finge det intrycket, att ett godtagande av vad revisorerna föreslagit skulle innebära ett första steg tillbaka på den väg, som på sin tid lett till den numera avskaffade fullständiga skriftligheten i hovrätterna, varifrån skriftligheten sedermera spritt sig till underrätterna.

Revisorernas uttalande, att de dyrbara vittnesförhören i hovrätt borde kunna i någon mån inskränkas, finner *hovrätten för Nedre Norrland* beaktansvärt. *Svea hovrätt* ifrågasätter om ej åt hovrätt borde givas större frihet att efter eget omdöme avgöra, huruvida och i vad mån förnyad bevisupptagning finge äga rum.

Hovrätten för Västra Sverige tillstyrker en översyn av hithörande bestämmelser. Därvid framhålles emellertid, att erfarenheten visat att vittnen, som hördes på nytt i hovrätt, alldeles icke sällan gäve en annan belysning av de relevanta förhållandena i processen än som framginge av vittnesutsagorna enligt underrättens protokoll.

Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge samt *riksåklagarämbetet* ställa sig avvisande till revisorernas förslag.

Hovrätten för Övre Norrland och häradshövdingeföreningen förmena, att de synpunkter, varåt revisorerna givit uttryck, kunde beaktas inom ramen för gällande lagstiftning.

Revisorernas förslag, att n ä m n d e n s medverkan i häradsrätt skulle inskränkas, tillbakavisas av *hovrätten över Skåne och Blekinge* som ogrundat. *Häradshövdingeföreningen* och *advokatsamfundet* däremot ansluta sig till förslaget men framhålla, att det allmännas kostnader härigenom endast i ringa grad kunde minskas.

Förslaget om en översyn av bestämmelserna om *stadsdomstolarnas* sammansättning i brottmål i syfte att minska användning av nämnd och förvandla vissa tremansbrottmål till enmansbrottmål tillstyrkes av *Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige* samt *riksåklagarämbetet*. *Advokatsamfundet* avstyrker emellertid förslaget; ej heller *stadsdomarföreningen* är beredd att förorda någon principiell ändring beträffande den förstnämnda gränsdragningen.

Revisorernas förslag om lättnader i fråga om *protokollföringen* tillstyrkes av *häradshövdingeföreningen*. I övrigt vinna revisorernas förslag endast delvis bifall.

Göta hovrätt anför att det enligt hovrättens mening varken vore erforderligt eller lämpligt att ändra bestämmelsen att protokoll över förhandling skall erhålla slutlig avfattning, innan förhandlingen avslutas. Revisorerna berörde icke på annat sätt den för hela rättegångsordningen och dess funktionsduglighet synnerligen betydelsefulla frågan om protokollets omfattning och metoderna för dess förande. Gällande regler härom visade sig i praktiken innebära en allvarlig fara för muntlighets- och förhandlingsprinciperna. För att befordra dessa principers utveckling vore hela protokollsfrågan värd ett

allvarligt övervägande. Såsom exempel på vad som därvid kunde ifrågasättas finge nämnas en begränsning av den nu för alla mål stadgade skyldigheten att i skrift återgiva fonetiska upptagningar av utsagor, så att deåta åtminstone icke behövde ske i mål som ej fullföljes.

Hovrätten över Skåne och Blekinge framhåller att, när det gällde huvudförhandling, föreskriften att protokollet skulle erhålla slutlig avfattning före förhandlingens slut syntes vara ur säkerhetssynpunkt nödvändig. Däremot kunde ifrågasättas, om inte av praktiska skäl denna föreskrift kunde uppmjukas beträffande protokoll vid muntlig förberedelse. En viss lättnad ur arbetssynpunkt skulle säkerligen kunna vinnas, om det formella färdigställandet (uppsättandet) av de i protokoll vid huvudförhandling ingående berättelserna av vittnen m. fl. behövde ske allenast därest målet fullföljdes till högre instans.

Advokatsamfundet inlägger med hänsyn till rättssäkerhetens krav en bestämd gensaga mot tanken på att protokollet till en början skulle föras endast i konceptform för att först sedermera, därest målet fullföljdes, slutligt avfattas.

Även *stadsdomarföreningen* tar avstånd från en sådan tanke.

Bestämmelserna om anslag och förhandsbesked om domar kunna enligt *hovrätten över Skåne och Blekinge* leda till egendomliga konsekvenser. *Häradshövdingeföreningen* finner bestämmelserna överflödiga för de fall, då sakägarens begäran bifalles.

I revisorernas uttalande, att tiden för expedierande av domar i vissa fall vore för kort, instämmer *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *häradshövdingeföreningen*.

Förslaget om inskränkning i domstolarnas skyldighet att lämna uppgifter av varjehanda slag finna *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *riksåklagarämbetet* samt *häradshövdingeföreningen* beaktansvärt. Enligt *riksåklagarämbetet* borde ett undantag dock göras för den del av rättsstatistiken, som hänförde sig till den egentliga kriminalstatistiken, där det kriminalpolitiska reformarbetet och i viss mån också det kriminologiska forskningsarbetet snarast syntes påkalla en vidgad uppgiftsskyldighet.

I revisorernas uttalande, att det vore angeläget att vidtaga åtgärder i förenklande och arbetsbesparande syfte, instämmer *häradshövdingeföreningen*. För en översyn avseende att åvägabringa mera definitiva åtgärder vore tiden dock ännu icke mogen.

I flera remissyttranden framhålles, att även andra bestämmelser än de av revisorerna berörda vore i behov av översyn. I såväl *riksåklagarämbetets* yttrande som de därvid fogade uttalandena har pekats på vissa forumregler för brottmål som behövde revideras. I det av *stadsfiskalsföreningen* den 19 december 1949 avgivna yttrandet ifrågasattes, att möjlighet beredes domstolarna att utan den tilltalades personliga inställelse till huvudförhandling upptaga brottmål, där straffsatsen visserligen innehölle straffarbete men det vore uppenbart, att sådant straff i det föreliggande fallet icke kunde ifrågasättas. *Hovrätten för Västra Sverige* berör det fall, att tilltalad,

som dömts av underrätt, klagar och blir frikänd i hovrätt. Hovrätten finner det obilligt, att den tilltalade skall betala domslösen, vilken kan uppgå till flera hundra kronor.

Utskottet.

De mer än sekelgamla strävandena att genomföra en allmän reform av vårt rättegångsväsen kröntes under år 1942 med framgång i det att riksdagen då antog ny rättegångsbalk. Riksdagens beslut hade, såsom den ovan lämnade redogörelsen utvisar, föregåtts av ett förberedelsearbete, som till sin omfattning torde sakna motsvarighet inom vårt land. Frågan om processordningens gestaltning är ock av ingripande betydelse för hela rättslivet; svåra och invecklade äro även de problem, som innefattas däri.

Räckvidden av den beslutade reformen avspeglas i den omfattande följdlagstiftning som blev nödvändig i anslutning till den nya rättegångsbalkens antagande. I ett mycket stort antal äldre lagar måste ändringar göras. Nya lagar och författningar måste vidare utarbetas, delvis utan motsvarighet i äldre rätt.

Såsom ovan närmare utvecklats, har rättegångsreformen icke i första hand tagit sikte på organisatoriska ändringar inom domstolsväsendet. Huvudvikten har lagts vid att skapa ett förbättrat förfarande. De bärande grundtankarna ha härvid varit principerna om rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Dessa grundsatser, som principiellt skola tillämpas i alla instanser, bilda underlag för den samtidigt införda fria bevisprövningen.

Sedan den 1 januari 1948, då den nya processlagstiftningen trädde i kraft, ha nu något mera än två år förflutit. Då de processrättsliga reglerna dagligen komma till användning vid våra domstolar, har trots den begränsade tiden åtskillig erfarenhet vunnits av de nya bestämmelsernas praktiska tillämpning. Det allmänna intrycket synes härvid ha varit, att rättegångsreformen i stort sett väl motsvarat de förväntningar som ställts på densamma. Kritiska röster ha dock icke helt saknats. Särskilt har man — såsom nu senast riksdagens revisorer — gjort gällande, att reformen medfört en betydande stegring såväl i det allmännas utgifter för rättegångsväsendet som i den enskildes processkostnader. Kritik har vidare riktats mot skilda bestämmelser i den processrättsliga lagstiftningen, vilka skulle ha visat sig mindre ändamålsenliga.

Enligt utskottets mening bör det inledningsvis slås fast, att den nya rättegångsordningen inneburit en så betydande vinning för vårt rättsliv, att endast synnerligen tungt vägande skäl böra få föranleda någon rubbning av dess huvudprinciper. De invändningar som riktats mot den genomförda rättegångsreformen kunna — såsom kommer att framgå av det följande — ingalunda tillmätas en sådan betydelse. Vissa av dem måste betraktas som obefogade.

Vad först angår invändningen att reformen medfört ökade kostnader för det allmänna, är det obestridligt, att efter reformens genomförande en ökning av det allmännas kostnader för rättegångsväsendet ägt rum. Orsaken till denna ökning är emellertid endast till en del — och efter vad det vill synas endast till en mindre del — att hänföra till rättegångsreformen. Större betydelse torde i detta sammanhang vara att tillmäta sådana omständigheter som den under år 1947 genomförda allmänna löneregleringen för stats-tjänstemännen, tillgodoseendet i samband med rättegångsreformen av vissa redan tidigare förefintliga behov på det domstolsorganisatoriska området samt, icke minst, den allmänna nedgången i penningvärdet. Även i nuvarande läge kunna dock det allmännas utgifter för domstolsväsendet icke betecknas som anmärkningsvärt stora. Den procentuella andel, som dessa kostnader utgöra av samtliga statsutgifter, synes såsom framhållits av bl. a. Svea hovrätt icke vara större än i våra grannländer. Man får vidare hålla i minnet, att rättsordningens upprätthållande är en av samhällets äldsta och mest betydelsefulla uppgifter. En god rättsordning är ock av det största värde för hela samhällslivet.

Av statsrevisorerna och även från andra håll har vidare anförts, att rättegångsreformen skulle ha lett till en sådan stegring i den enskildes processkostnader, att mången av ekonomiska skäl skulle nödgas avstå från att väcka eller fullfölja talan. Dessa påståenden måste betecknas som väsentligt överdrivna. Att en viss ökning av kostnaderna ägt rum är dock tydligt. Delvis är emellertid ökningen skenbar. I motsats till vad tidigare mången gång var fallet, tillerkänna nämligen domstolarna nu regelmässigt den vinnande parten full ersättning för hans rättegångskostnader. De utdömda rättegångskostnaderna uppgå därför ofta till högre belopp än på den äldre rättegångsbalkens tid.

Såvitt angår underrätterna synes stegringen i processkostnaderna stanna vid mera blygsamma belopp. Till icke oväsentlig del torde kostnadsökningen även här bero av andra omständigheter än rättegångsreformen.

Beträffande hovrättsprocessen åter förutsattes redan före reformens genomförande, att en viss ökning av processkostnaderna skulle inträda. Med det muntliga förfarande, som i princip skall tillämpas även i hovrätt, är en sådan ökning ofrånkomlig. Det är dock icke väl beställt, om överrättsprocessen är så kostsam, att parter hellre avstå från sin rätt än taga den ekonomiska risk som följer med ett överklagande.

Hittills vunna erfarenheter giva icke vid handen, att kostnaderna i hovrätt ökat i sådan grad, att några allvarligare olägenheter kunna sägas ha uppkommit. Det bör i detta sammanhang observeras, att bestämmelserna om skyldighet för hovrätt att hålla regelbundet återkommande hovrättsting trätt i kraft först med innevarande års ingång. Det torde kunna förväntas, att ordningen med hovrättsting kommer att leda till en icke obetydlig minskning i den enskildes kostnader. Det sagda utesluter emellertid icke att en viss uppmjukning av reglerna om skyldighet för hovrätt att hålla huvudförhandling skulle kunna övervägas i syfte att nedbringa processkostnader-

na. Utskottet återkommer i det följande till detta spörsmål. Övervägas bör måhända också, om icke samhället i högre grad än vad för närvarande är fallet borde svara för dessa kostnader, exempelvis genom ett vidgat användande av fri rättegång.

Vad slutligen angår processen i högsta domstolen är det tydligt, att i den mån fullföljd talan — såsom i de flesta mål synes vara fallet — icke når längre än till tillståndsprövningen, processkostnaderna icke bliva högre än tidigare. Om åter tillstånd till fullföljd meddelas och målet alltså kommer upp till huvudförhandling, måste kostnaderna uppenbarligen stiga. Mera omfattande erfarenheter av huru dessa förhållanden verka saknas dock ännu.

De ändrade regler för förfarandet inför rätta, som införts genom processreformen, innefatta i flera hänseenden betydande avvikelser från vad tidigare gällt. Såsom framgår bl. a. av justitieombudsmannens till fjolårets och innevarande års riksdagar avgivna ämbetsberättelser, ha domare, åklagare och advokater ännu icke överallt tillägnat sig de nya principernas anda och mening. Mycket av den kritik, som riktats mot skilda bestämmelser i den processrättsliga lagstiftningen, måste ses mot bakgrund av dessa förhållanden. Det är anledning att förvänta, att kritiken skall på många punkter upphöra, sedan vederbörande blivit bättre förtrogna med de nya reglernas tolkning och inbördes sammanhang.

Av det sagda följer dock icke, att den nya processrättsliga lagstiftningen skulle vara fullständigt fri från brister. Av uppenbara skäl torde det vara ofrånkomligt, att en lagstiftningsprodukt av den omfattning och nygestaltande innebörd som den nu förevarande icke vid den praktiska tillämpningen kan visa sig vara fulländad i varje enskilt stycke. Erfarenheten har också givit vid handen, att vissa detaljer i den nya processordningen äro i behov av jämkning. Ur åtskilliga synpunkter framstår det som lämpligt, att en revision av sådana stadganden icke onödigtvis uppskjutes.

Som en sammanfattning av det hittills sagda får utskottet anföra, att det enligt utskottets mening icke kan komma i fråga att rucka på de grundläggande principerna för den nya processordningen. Däremot synes nu lämpligt att utnyttja erfarenheterna från dess praktiska tillämpning för en revision av vissa smärre detaljer. I anslutning till det sist anförda må dock framhållas, att, såvitt angår bestämmelser reglerande det processuella förfarandet, den största försiktighet och återhållsamhet måste iakttagas vid en eventuell revision. De olika stadgandena stå här i ett så nära samband med varandra, att även en till synes obetydlig ändring kan få vittgående konsekvenser av icke önskvärd natur.

Utskottet övergår härefter till en granskning av vissa av de ändringsförslag, som framförts av statsrevisorerna eller från annat håll.

Vad först angår hovrättsprocessen, den punkt där de flesta reformkraven satt in, så är det klart att ett ökat utrymme för skriftligt förfarande skulle vara ett verksamt medel att nedbringa rättegångskostnaderna. Frågan om muntlighet i hovrätt står emellertid i nära samband med spörsmålet om

samma principers tillämpning i underrätten. Skulle skriftligheten mera allmänt vinna insteg i hovrätterna, komme muntligheten efter hand att bliva allt mer uttunnad även i lägre rätt och en återgång till det tidigare vidlyftiga protokolleringssystemet i underrätten bleve erforderlig. En sådan utveckling skulle vara högst olycklig. Med principen om fri bevisprövning låter sig vidare en skriftlig hovrättsprocess icke väl förena. Enligt utskottets mening måste därför bestämt hållas fast vid att hovrättsprocessen i princip skall vara muntlig. Endast mera begränsade undantag från denna huvudregel kunna medgivas. Mot det av Svea hovrätt framförda förslaget att lämna hovrätt ett generellt bemyndigande att avgöra mål på handlingarna, då med bestämdhet kan antagas, att en huvudförhandling icke kommer att tillföra rättegången material av beskaffenhet att inverka på avgörandet, måste invändas, att det icke är möjligt att på förhand avgöra, huruvida en huvudförhandling kan komma att tillföra rättegången material av värde. Tanken att mera generellt lämna utrymme för parterna att bestämma, om huvudförhandling skall få underlåtas eller icke, torde ej heller kunna accepteras. Sådana ändringar skulle enligt utskottets mening lämna dörren öppen för alltför omfattande avsteg från muntlighetsprincipen. Vissa av de i övrigt framförda uppslagen synas emellertid vara värda ett närmare överbäggande.

Twistemål, vari fullföljdsvärdet uppenbarligen icke uppgår till 500 kronor, kan för närvarande avgöras utan huvudförhandling i hovrätten, om ej parterna begära sådan. Med hänsyn särskilt till penningvärdets fall synas betänkligheter icke behöva möta mot en höjning av denna värdegräns.

Förslaget att den nuvarande möjligheten att utan huvudförhandling avgöra mål, som endast rör rättstillämpningen, bör göras oberoende av uttrycklig framställning från parterna, synes vidare beaktansvärt. Om part begär huvudförhandling, bör dock sådan äga rum.

Tänkbart vore även att tillåta skriftligt förfarande, såvitt icke part begär huvudförhandling, i mål, där de faktiska omständigheterna äro klara och fullföljden allenast avser fråga om skäligheten av ett yrkat belopp, såsom underhållsbidrag eller ersättning för sveda och värk.

Den nuvarande bestämmelsen, att hovrätt må företaga twistemål till avgörande utan huvudförhandling om hovrätten finner uppenbart att vadedetalan är ogrundad, synes ha fått olika tolkning inom de särskilda hovrätterna. Hithörande frågor torde vara förtjänta av närmare överbäggande. Måhända skulle en mera likformig praxis kunna åvägbringas utan lagändring.

Vissa skäl tala för att en motsvarighet till den nyss berörda regeln om ogrundad vadedetalan borde införas även för brottmålsdel. Utskottet tänker härvid särskilt på enkla mål om ansvar för rattfylleri, i vilka fullföljden mången gång synes icke ha annat ändamål än att förskaffa den klagande någon tids anstånd med straffets verkställande. Svåra avgränsningsspörsmål måste emellertid härvid uppkomma. Spörsmålet är måhända förtjänt att uppmärksammas vid en utredning på området.

Riksåklagarämbetet har ifrågasatt att bereda utrymme för skriftlig handläggning i mål, där fullföljden avser straffmätningsspörsmål eller utbyte av böter eller tidsbestämt straff mot kvalificerad villkorlig dom, ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd. Enligt utskottets mening bör det icke komma i fråga att frångå muntlighetsprincipen på detta område. Just i mål av förevarande art synes muntlig förhandling vara av det största värde.

Den av statsrevisorerna framförda tanken, att akten i målet — revisorerna synes närmast avse underrättsakten — borde göras mera fyllig för att ökad skriftlighet skulle kunna komma till användning i hovrätten, synes utskottet icke minst ur ekonomisk synpunkt ohållbar. De ojämförligt flesta målen bliva icke fullföljda, och av de fullföljda målen komma även enligt revisorernas förslag flertalet att avgöras efter huvudförhandling. Då det i regel icke är möjligt för underrätten att bedöma vilka mål som komma att fullföljas och ej heller i vilka mål som, om de fullföljdes, hovrätten skulle komma att döma utan huvudförhandling, bleve underrätten sålunda till mycket liten nytta nödgad att nedlägga besvär och kostnad på att skapa en fyllig akt i alla eller så gott som alla mål. Även ur principiell synpunkt torde, såsom tidigare framhållits, betänkligheter möta mot förslaget.

Spörsmålet i vilken utsträckning vittnen, som hörts i underrätt, skola höras på nytt i hovrätten har onekligen stor ekonomisk räckvidd. Regeln att hovrätten icke må kullkasta underrättens bevisvärdering utan att ha själv hört vittnena måste dock anses utgöra en nödvändig förutsättning för att den fria bevisprövningen skall kunna fungera utan risk för rättssäkerheten. Något avsteg från den angivna principen bör därför icke göras. Bestämmelserna om vittnens hörande i hovrätt ha emellertid i den praktiska tillämpningen vållat tolkningssvårigheter. Praxis synes i viss utsträckning vara olika i de särskilda hovrätterna och varierar i vissa fall även mellan olika avdelningar inom samma hovrätt. Hithörande frågor synes därför böra närmare övervägas. Måhända kan även på denna punkt en tillfredsställande ordning vinnas utan lagändring.

Av de övriga förslag som framförts vill utskottet bestämt taga avstånd från den av statsrevisorerna framförda tanken att bereda ökade möjligheter att avhålla utlyst huvudförhandling trots uppkommet hinder med komplettering vid en senare förhandling. Rättegångsbalken tillåter redan nu i viss utsträckning, att huvudförhandling trots uppkommet hinder påbörjas för att fortsätta vid senare rättegångstillfälle, och lämnar även domstolen möjlighet, att om huvudförhandlingen inställes höra part, vittne eller annan som kommit tillstådes. En ytterligare uppmjukning av koncentrations- och omedelbarhetsprinciperna bör enligt utskottets mening icke komma i fråga.

Såsom påpekats av häradshövdingeföreningen har genom den nya rättegångsordningen i betydande utsträckning möjligheter skapats för ett förenklat förfarande i bagatellartade mål. Att, såsom ifrågasatts av statsrevisorerna, gå längre på denna väg synes utskottet icke tillrådligt.

Det i motionerna I: 98 och II: 118 och även av statsrevisorerna framförda

förslaget att vidga användningsområdet för strafförelägganden synes däremot värt att närmare undersökas. Särskilt torde böra övervägas, om icke institutets nuvarande begränsning till personer, som uppnått aderton års ålder, skulle kunna slopas. Vissa skäl tala vidare för att utvidga institutets tillämpningsområde även till brott, där fängelse visserligen ingår i latituden men sällan eller aldrig ådömes. Inom utskottet ha dock anförts betänkligheter mot en sådan lösning. Man har därvid pekat på att åklagarens verksamhet är undandragen offentlighetens insyn och att åklagaren lätt kan bli utsatt för obehörig påverkan. Tydligt är att man vid en eventuell utvidgning på denna punkt måste gå fram med den största varsamhet. Utskottet vill i detta sammanhang understryka angelägenheten av att man vid det fortsatta lagstiftningsarbetet på straffrättens område i görligaste mån söker utsöndra de rena bagatellförseelserna till särskilda brottstyper med allenast böter i strafflatituden. — Såsom riksåklagarämbetet anført, tala vissa skäl för en höjning, särskilt i konkurrensfall, av det högsta antal dagsböter, som må utmätas genom strafföreläggande. Över huvud synes frågan om tillämpningsområdet för strafförelägganden böra utredas i hela sin vidd.

Den i motionerna I: 98 och II: 118 även berörda frågan om en utvidgning av området för åtalseftergift bör med hänsyn till det ovan omförmälda, av strafflagberedningen framlagda förslaget icke upptagas i nu förevarande sammanhang.

Huruvida ändring bör göras i reglerna om stadsdomstolarnas sammansättning finner utskottet tveksamt. För de mindre rådhusrätternas del torde spörsmålet icke ha någon egentlig aktualitet. Förhållandena äro dock annorlunda i de största stadsdomstolarna. I vart fall bör icke komma i fråga att lämna ensamdomare behörighet att ådöma frihetsstraff.

De mycket omdiskuterade frågorna om metoderna för protokollets förande och om protokolleringsskyldighetens omfattning torde även vara förtjänta av uppmärksamhet. Någon anledning att frångå principen att protokoll över förhandling skall erhålla slutlig avfattning, innan förhandlingen avslutas, förefinnes enligt utskottets mening icke. Däremot kan ifrågasättas om icke skyldigheten att föra protokoll kunde avskaffas i en hel del ärenden och ansökningsmål.

En omprövning av de talrika reglerna om skyldighet för domstol att till andra myndigheter lämna uppgifter av olika slag vore enligt utskottets mening motiverad. Den tidigare framförda tanken, att hithörande bestämmelser borde sammanföras till en gemensam expeditjonsförfattning, synes böra upptagas till förnyat övervägande.

Det av hovrätten för Västra Sverige väckta förslaget, att tilltalad, som dömts i underrätt men efter klagan frikännts av hovrätt, borde vara fritagen från skyldighet att erlagga domslösen, är enligt utskottets mening värt det största beaktande.

En blivande revision av olika detaljbestämmelser i den processrättsliga lagstiftningen kan icke begränsas till de särskilda spörsmål, som utskottet här kunnat beröra. Även de uppslag som i övrigt framförts böra granskas,

dock under strängt aktgivande på att icke sådana ändringar få komma i fråga, som kunna innebära intrång i den nya processordningens ledande principer.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 98 och II: 118 samt II: 205, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att en utredning måtte tillsättas för att med beaktande av hittills vunna erfarenheter av den nya processordningens praktiska tillämpning utarbeta förslag till erforderliga ändringar i skilda detaljbestämmelser i rättegångsbalken och dess följdförfattningar.

Stockholm den 4 maj 1950.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Branting, Ahlkvist, Olofsson, Lode-
nius, Lundgren, Lindblom, Cassel och Lindgren;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedlund i Östersund, Ols-
son i Mellerud, Johansson i Norrfors, Johnsson i Stockholm, Landgren, fru
Johansson i Skövde och herr Östlund.
